

Iva Papić
povjesničarka umjetnosti i latinistica
viša stručna savjetnica – konzervator za
pokretna i nepokretna kulturna dobra u
Konzervatorskom odjelu u Osijeku

Srednjovjekovna sakralna arhitektura
istočne Slavonije, Baranje i Srijema te
njezine preobrazbe u vremenu osmanske
vlasti

doktorska disertacija
mentor: dr. sc. Vladimir P. Goss, prof. emer.
komentor: dr. sc. Predrag Marković, izv.
prof.

Disertacija je obranjena 4. srpnja 2019.
na Filozofskom fakultetu Sveučilištu u
Zagrebu, pred povjerenstvom:
dr. sc. Ivana Tomas, doc. (predsjednica)
dr. sc. Dubravka Botica, izv. prof.
dr. sc. Diana Vukičević-Samaržija, zn. savj.,
emerita
dr. sc. Maja Cepetić, zn. sur.
dr. sc. Stanko Andrić, zn. savj.

SAŽETAK

Predmet istraživanja je srednjovjekovna sakralna arhitektura istočne Slavonije, Baranje i Srijema te sakralna kršćanska arhitektura za vrijeme osmanske vlasti (1526.–kraj 17. st.), koja kroz taj period zadržava tradicionalna srednjovjekovna obilježja te stoga ne može biti sagledana u kontekstu novih stilskih stremljenja, prisutnih u arhitekturi renesanse i baroka.

U analizi sačuvanih spomenika i onih otkrivenih u arheološkom sloju koristio se interdisciplinarnan pristup, u svjetlu novih konzervatorskih, povijesno-umjetničkih, povijesnih i arheoloških istraživanja, jer iznimno mala količina pisanih izvora, kao i devastacija izvornog srednjovjekovnog sloja kasnijim preinakama, otežavaju valorizaciju spomenika samo na temelju povijesno-umjetničkih znanstvenih metoda. Na

temelju interdisciplinarnosti i komparacije s arhitekturom susjednih zemalja (Mađarska, Slovenija, Slovačka, Poljska), spomenička srednjovjekovna građa istočnohrvatske ravnice sagledana je u kontekstu srednjoeuropskog kulturnog kruga. Istraživanja su pokazala da je umjetnost srednjeg vijeka na ovim prostorima uvjetovana prvenstveno društvenim i demografskim prilikama i tradicijom (značaj tradicije srednjovjekovne gradnje, uvoz gotovih umjetničko-arhitektonskih rješenja), a tek u manjoj mjeri stilskim premisama. Spomenike sakralne arhitekture s ovih prostora treba promatrati u kontekstu rubnih područja širenja utjecaja zapadne umjetnosti. Također, uočena je perzistencija ustaljenih karakteristika srednjovjekovne sakralne arhitekture, koja se tipološki i morfološki razvija pod utjecajima uvezenih rješenja dvorske i redovničke umjetnosti.

Spoznaje konzervatorskih, povijesnih i arheoloških istraživanja upućuju na postojanje graditeljskog sloja (obnova ili gradnja) u vremenu osmanske okupacije Slavonije. Oslanjajući se na radove Anđele Horvat, Dubravke Botice i Diane Vukičević-Samaržije, razlozi trajanja medijevalnih graditeljskih elemenata utvrđeni su u revitalizaciji graditeljske djelatnosti u drugoj polovici 16. i prvoj polovici 17. stoljeća, koju potiču pristaše reformatorskog pokreta te franjevci Provincije Bosne Srebrene. Uočavanje i analiza tradicije srednjovjekovnih formi nužna je za sagledavanje crkvenoga graditeljstva za vrijeme osmanske vlasti u istočnoj Hrvatskoj.

Konačno, izrađen je nov katalog spomenika srednjovjekovne sakralne arhitekture, upotpunjen arhitektonskom dokumentacijom, kao i podacima o pripadajućim ulomcima arhitektonske plastike te zidnim oslicima, a u svrhu ažuriranja podataka o srednjovjekovnoj sakralnoj spomeničkoj građi s ovih prostora – dopuna spoznaja ranijih istraživača te dopuna kataloga novim primjerima arhitekture. x